

The Scientific Journal in Jurisprudence and Bases of Islamic law The 16 rd.
Year/NO: 1 Spring 2023

بررسی فقهی-حقوقی مسئولیت مربیان ورزش با تأکید بر مربی ورزش رزمی

رضا نوری^۱ علی چهکندی نژاد^۲ سید محمد رضوی^۳

تاریخ دریافت: ۱۴۰۰/۰۹/۱۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۹/۱۲

چکیده

ورزش یکی از راه های مؤثر تربیتی و اخلاقی به ویژه برای جوانان به شمار می آید. ورزش هم از نظر بعد جسمی و هم از نظر بعد روحی باعث تقویت و تعالی انسان می گردد. از نظر سیاسی و اجتماعی نیز پیروزی در میداين و کارزار های ورزشی راه مفیدی برای تبلیغ و اثبات اعتبار ملی است. با افزایش روز افزون انجام عملیات های ورزشی و استقبال گسترده مردم از ورزش و به تبع آن افزایش میزان آسیب دیدگی در هنگام ورزش، بحث مربوط به مسئولیت مدنی در ورزش را نمایان می کند. در این میان، ورزش های رزمی با توجه به درگیری فیزیکی فراوانی که در هنگام انجام ورزش دارد از نظر ایراد صدمات جسمانی، نسبت به سایر ورزش ها متمایز می باشد. روش تحقیق در این پژوهش بصورت توصیفی-تحلیلی بوده که عمدتاً با بهره گیری از منابع پژوهشی دست اول و خوانش منابع فقهی-حقوقی انجام شده است. مربیان ورزش های رزمی نسبت به انجام وظایف خود در حیطه ورزش مسئولیت هایی را دارند چنانچه نسبت به انجام وظایفشان کوتاهی و قصور نمایند، مسئولیت مدنی خواهند داشت که ممکن است ناشی از فعل یا ترک فعل مربی باشد. مسئولیت مربی ورزش رزمی عبارت است از تعهد مربی به جبران خساراتی که در نتیجه فعل یا ترک فعل او به دیگری وارد شده است. هدف از انجام این تحقیق شناسایی عواملی است که مستقیماً باعث مسئولیت مربیان ورزش های رزمی می شود. لذا با مشخص شدن وظایف مربیان حیطه و محدوده ی این مسئولیت ها معین و محرز می گردد.

کلید واژگان: مسئولیت مدنی، مربی، ورزش رزمی، تقصیر

Noorireza1369@gmail.com

Chahkandi@iaubir.ac.ir

Razavi1213@birjand.ac.ir

۱. دانشجوی دکتری فقه و مبانی حقوق اسلامی، واحد بیرجند، دانشگاه آزاد اسلامی، بیرجند، ایران

۲. استادیار گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، واحد بیرجند، دانشگاه آزاد اسلامی، بیرجند، ایران (نویسنده مسؤول)

۳. استادیار گروه فقه و مبانی حقوق اسلامی، واحد بیرجند، دانشگاه آزاد اسلامی، بیرجند، ایران و دانشگاه دولتی بیرجند

مقدمه

ورزش پدیده‌ای اجتماعی با خصوصیات بین‌المللی که بخش بزرگی از مردم جامعه به طرق مختلف با آن سر و کار دارند که این فعالیت‌ها باعث ایجاد روابط حقوقی بین افراد مختلف جامعه می‌شود که تشدید رقابت‌ها و ازدیاد قدرت عمومی در ورزشکاران بخصوص در سطح قهرمانی گاهی شاهد حوادث ناشی از عملیات ورزشی می‌باشیم. بنابراین ورزش نیز مانند همه فعالیت‌های دیگر اجتماعی باید در چارچوب و نظم خاص قرار گیرد تا مفید فایده واقع شده و با سایر فعالیت‌های بشری هماهنگ گردد. در ایران نیز ورزش مورد توجه مقنن قرار گرفته تا جایی که در بند ۳ از اصل سوم قانون اساسی به تربیت بدنی رایگان برای همه در تمام سطوح اختصاص یافته از طرفی در مورد مسئولیت‌های ورزشی نیز بطور خاص در بند "ث" ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی و بطور کلی در قانون مسئولیت مدنی آمده است. اسلام نیز به ورزشکار به دیده احترام می‌نگرد زیرا در این دین الهی، هر عملی که انسان را در راه رسیدن به کمال یاری نماید، ارزشمند خواهد بود. توجه به امر ورزش هم در میان علمای متقدم و هم متاخر وجود داشته است. ابن سینا تربیت بدنی را به عنوان عنصر اصلی در سلامت فکری و جسمی معرفی کرده است. رهبر انقلاب در یکی از فرمایشات خویش فرمودند امر به ورزش امر به معروف است.

ورزش‌های رزمی و دفاع شخصی با توجه به درگیری فیزیکی و زد و خورد‌های فراوانی که در هنگام انجام ورزش وجود دارد، میزان مصدومیت‌ها و آسیب‌های وارد شده به ورزشکاران نیز بیشتر است. افزایش این آسیب دیدگی‌ها باعث می‌شود اهمیت میزان مسئولیت طرفین در بروز آسیب‌ها نمایان گردد (قلاوندی، ۱۳۹۴، ص ۴). نکته مهمی که در خصوص ورزش وجود دارد این است که هرگاه شخصی با زدن ضربه به دیگری به وی آسیب رساند، بر اساس قانون این شخص دارای مسئولیت کیفری و مدنی بوده و می‌بایست خسارات وارده را جبران نماید. ولی اگر ورزشکار هنگام ورزش کاراته ضربه‌ای با توجه به شرایط و ضوابط به دیگری وارد سازد و شخص مقابل را مصدوم کند این شخص مسئول نمی‌باشد. لذا باید مشخص شود در هنگام آسیب، کدامیک ضربه دارای مسئولیت می‌باشد و کدام آسیب مسئولیت مدنی به بار نمی‌آورد (قلاوندی، ۱۳۹۴، ص ۴).

در دعاوی مسئولیت مدنی در باب ورزش‌ها، تقصیر، پایه اکثر دعاوی برای جبران خسارات است و خواهان معمولاً یا یکی از شرکت‌کنندگان است یا یکی از تماشاگران می‌باشد. در خصوص مسئولیت مدنی مربیان ورزش‌های رزمی، این مسئولیت در هر صورت، گریبانگیر مربیان است اما در سالن‌های ورزشی و یا دفاع ورزشکاران از خود، برخی رفتارها یا ضربات متعارف است و رفتار متعارف برای یک رزمی‌کار یا مشت‌زن، با رفتار متعارف سایر ورزشکاران کاملاً متفاوت است. بنابراین، ارزیابی تقصیر با توجه به معیار رفتار و اقدامات رزمی‌کار، مستلزم در نظر گرفتن واقعیات و شرایط خاص موجود هر مورد آسیب است. در ورزش، «مسئولیت مدنی در جایی حاصل می‌شود که قصد و عمد در کار نیست؛ اما بواسطه فعالیت ورزشی، به دیگری زیان وارد می‌شود» (احسنی فروز، ۱۳۹۱ ص ۴۵) حوادثی که در پهنه ورزش به وقوع می‌پیوندند از جهت نتیجه، شخصیت مرتکب، زمان و مکان با یکدیگر متفاوتند و نوع مسئولیت قانونی بستگی به این ویژگی‌ها دارد (آقایی نیا، ۱۳۸۸، ص ۲۷).

مربیان ورزش‌های رزمی از آنجایی که از ارکان انجام عملیات ورزشی در ورزش می‌باشند و انجام تمرین‌ها بر عهده‌ی آنها می‌باشد، لذا نقش مهم و اساسی در جلوگیری از بروز آسیب در هنگام انجام عملیات ورزشی را ایفا می‌کنند. اهمیت این موضوع از این جهت قابل تأمل است که در حقوق کنونی ایران در مورد مسئولیت مدنی مربیان ورزشی قانون خاصی وجود ندارد و در این

مورد بر اساس قواعد عمومی مسئولیت مدنی تعیین تکلیف می شود و این وضعیت موجب گردیده که در برخورد با چنین حوادثی قضات دادگاه ها نیز دچار سردرگردانی شده و نتوانند به راه حل درستی برسند... به این منظور هدف اصلی تحقیق حاضر به دنبال پاسخگویی به این سوال اصلی است: مربی ورزش رزمی در قبال شاگردان، تماشاگران و ... تا چه میزان مسئول است و وظایفی که مربی ورزش رزمی دارد شامل چه مواردی می باشد و به چه میزان مسئول می باشد؟

پیشینه تحقیق و مباحث نظری پژوهش:

دکتر آقایی نیا در کتاب های "مسئولیت مدنی در ورزش" و کتاب "حقوق ورزشی" مسئولیت های قانونی مربیان ورزشی و مبانی مسئولیت و عدم مسئولیت آن ها را اجمالاً بیان کرده است. مهدی آزادان در کتاب "حقوق ورزشی (۱۳۹۷)" مسئولیت افراد دخیل در حوادث ورزشی از جمله مربیان ورزشی را مورد بررسی قرار داده است. عباس امین صارمی در کتاب "اخلاق و حقوق ورزشی (۱۳۹۲)" به بررسی مسئولیت در حوادث ورزشی و جنبه های اخلاقی مسئولیت مربیان ورزشی پرداخته است. کیوان شعبانی مقدم در کتاب خود با عنوان "حقوق ورزشی (۱۳۹۲)" مسئولیت کیفری و مدنی افراد و گروه های دخیل در ورزش از جمله شرکت کنندگان، مربیان، مدیران مدارس و سازمان های ورزشی، مالک اماکن ورزشی، داوران و ... را بررسی نموده است. همچنین نیرومند (۱۳۹۶) در مقاله خود "تحلیل حوادث ورزشی در بستر مسئولیت کیفری" اعتقاد دارد حوادث ناشی از عملیات ورزشی و بخصوص ورزش های خشن که آمار مصدومیت این ورزش ها بالا می باشد به شرط رعایت مقررات از مصادیق بارز علل موجه جرم می باشند. عالشی (۱۳۹۳) در پژوهشی با عنوان «مسئولیت مدنی مربیان ورزشی» معتقد است ورزشکاران و مربیان ورزشی در بین خود یک قرارداد دارند یعنی ورزشکار و مربی خطرها و آسیب های متعارف ورزشی مورد نظر خود را قبول می کنند و نیز وظایف و مسئولیتی برعهده دارند حال اگر از این وظایف قصور نمایند مسئول شناخته می شوند. نصیری (۱۳۸۹) در پژوهشی با عنوان «مسئولیت مدنی مربیان آموزش» اعتقاد دارد مربیان ورزشی به لحاظ وظیفه پرورش و تربیت ورزشکاران دائماً در معرض استرس، تنش و خطرات گوناگون قرار دارند. صدمات جسمی و روحی به ورزشکاران موجب شده که اهمیت نقش مربیان ورزشی در کاهش خسارات «جسمی و روحی» بیش از گذشته به چشم آید.

تعریف ورزش رزمی و مشروعیت آن

ورزش اسم مصدر از ورزیدن و در لغت به معنی عمل، کار و پیاپی کاری را انجام دادن و اجرای مرتب تمرین های بدنی به منظور تکمیل قوای جسمی و روحی است (معین، ۱۳۸۴، ص ۱۵۴۳). ورزش در اصطلاح عبارت از اجرای مرتب حرکات بدنی است که برای جسم و روح قوت می بخشد و همچنان رزمی منسوب به «رزم و یا رزمنده» بوده که رزم به معنی (جنگ، پیکار و نبرد) و رزمنده به معنی (جنگجو و رزم اور) می باشد. مقصود از عملیات ورزشی، فعالیت های ورزشی است که ورزشکاران به آن اشتغال دارند (اردبیلی، ۱۳۸۴، ص ۱۹۵). ورزش رزمی عبارت از اجرای منظم حرکات بدنی است که با روح و جسم سرو کار داشته و هدف آن آرامش روحی و روانی و استراحت مغزی و اعتماد به نفس بوده و شامل دو قسمت «ورزش رزمی نرم و ورزش رزمی سخت» می باشد. عمیق ترین و اساسی ترین هدف هنرهای رزمی این است که به مثابه ابزاری برای تعالی روحی و رشد عقلانی شخص به کار رود (قلاوندی، ۱۳۹۰، ص ۴). در آثار فقها، ورزش و حوادث ناشی از آن به طور کلی همانند سایر موارد مورد توجه نبوده بلکه به صورت موردی، نظرات پر محتوی و قابل توجهی ابراز نموده اند به طور مثال شهید ثانی چنین نظر داده است «در

عین حال صرف دادن هشدار از سوی تیرانداز و شنیدن و امکان دوری از صحنه از سوی منجی علیه کافی برای انتفاء مرتکب از ضمان نیست بلکه موجه بودن عمل او موکول به این است که هرگز قصد کشتن طرف را نداشته باشد.» و حضرت علی نیز در پرتاب تیری که دندان دیگری شکسته شده بود فرمود: کسی که هشدار دهد، از مجازات معاف است (بهشتی، ۱۳۸۲، ص ۶۰). آیت ... موسوی اردبیلی و صانعی بیان نمودند که با توجه به علم ورزشکار به احتمال وقوع حوادث ورزشی عملاً با شرکت در فعالیت ورزش صدمه زننده را بری الذمه نموده اند و این ابراء عملی به منزله ابراء قولی است و دیه ندارد (بهشتی، ۱۳۸۱، ص ۷۰). به نظر فتوای ایشان هم با واقعیت های اجتماعی و هم با اصل دوم و سوم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران منطبق است. ضمن اینکه در پاسخ به سؤال دیگری که ورزش هایی مانند ورزش های رزمی و فوتبال و ... که از ورزش های حادثه ساز تشخیص و فاقد اشکال شرعی دانسته اند و با توجه به تحلیل فقهی ورزش هایی مثل بوکس و ورزش های رزمی که دارای وجهه شرعی می باشند ورزش هایی خشونت آمیز و صدمات ناشی از این ورزش ها که در روال طبیعی آنها حادث می شود همراه با سوء نیت تلقی نخواهد شد و فاقد اشکال شرعی دانسته اند.

مبانی فقهی - حقوقی مسئولیت مدنی مربیان ورزشی:

مربیان ورزش های رزمی از جمله افرادی هستند که نقش بسی تأثیرگذار در عرصه های ورزشی ایفا می کنند. در فقه اسلامی و در متون کلاسیک و حقوق عرفی مبانی گوناگونی وجود دارد که می توان به عنوان مبانی مسئولیت مدنی از آن ها نام برد، از آن جمله قواعدی مثل قاعده لاضرر، قاعده اتلاف و تسبیب و نظریه های تقصیر و خطر را می توان برشمرد. از مجموع مبانی یاد شده می توان چنین نتیجه گرفت:

۱- اتلاف و تسبیب:

اتلاف که در مقابل تسبیب به کار می رود عبارت است از اینکه شخص بطور مستقیم مال دیگری را تلف کند (کاتوزیان، ۱۳۷۴، ص ۲۱۱). یعنی در اتلاف فرد شخصاً برای تلف مال دیگری اقدام می کند چه به صورت جسمی یا استفاده از ابزار و آلات دیگر، این نوع رفتار در تعیین مسئولیت کیفری «مباشرت» نامیده می شود (موسوی بجنوردی، ۱۴۱۲، ص ۸ و ۹). معنا و مفاد قاعده اتلاف، این است که هر کس مال دیگری را بدون اجازه او تلف یا مصرف کند یا مورد بهره برداری قرار دهد، ضامن صاحب مال است. (من اتلف مال الغیر فهو له ضامن)..

از دیگر مبانی فقهی مسئولیت مدنی، قاعده تسبیب می باشد. در تسبیب برخلاف اتلاف، شخص مستقیماً باعث تلف مال نمی شود بلکه رابطه بین عمل شخص (مربی ورزشی) و تلف مال (خسارت ورزشکار) به این گونه است که اگر آن عمل واقع نشود تلف مال نیز اتفاق نمی افتد (محقق داماد، ۱۳۹۴، ص ۲۱۷ به بعد). بحث تسبیب، طبق رویه معمول نزد فقها، بلافاصله در ذیل عنوان اتلاف، مطرح می شود. زیرا در حقوق اسلامی، عقیده ای وجود دارد که تسبیب هم نوعی اتلاف است. به این تعبیر که در اتلاف، شخص مستقیماً باعث تلف مالی می گردد، ولی در تسبیب شخص کاری انجام می دهد بواسطه انجام آن کار، موجب ضرر دیگری می شود. مانند اینکه صاحب یک حیوان، مراقبت لازم از حیوان را انجام ندهد و در اثر همین سهل انگاری، از ناحیه آن حیوان، ضرری به دیگری وارد شود. با وجود این عقیده در حقوق اسلامی، که تسبیب هم نوعی اتلاف است و در نتیجه، اتلاف بر دو قسم بالمباشره و بالتسبیب است. ولی قانون مدنی، بین اتلاف و تسبیب فرق گذاشته آن دو را از یکدیگر تفکیک نموده است (یزدان

پناه، ۱۳۹۶، ص ۱۳). در فعالیت های ورزشی نیز قاعده اتلاف و تسبیب، می تواند استفاده شود. بنابراین، اگر توسط مربیان و ورزشکاران رزمی عملی انجام شود که موجب آسیب به مال یا جان دیگری اعم از ورزشکار، شخص ثالث و ... شود، ضمانت ثابت می شود. مگر اینکه طرف مقابل از قبل و با اطلاع از امکان چنین خطری، از مباشر سلب مسئولیت کرده باشد. مرحوم محقق حلی درباره ضمانت تلف در ورزش می گوید:

لو سلم ولده لمعلم السباحه فغرق بالتفريط، ضمن فی ماله، لانه تلف بسببه ولو كان بالغاً رشيداً، لمیضمن، لان التفريط منه 3(محقق حلی، ۱۴۰۴، ق، ص ۲۳۶). اگر فردی فرزندش را به مربی شنا بسپرد و فرزند به واسطه تفريط (تقصیر و کوتاهی) غرق شود، مربی ضامن دیه است؛ زیرا کودک به سبب کوتاهی او تلف شده است؛ ولی چنانچه فرزند بالغ و رشید باشد، مربی ضامن نیست؛ زیرا در این صورت، تفريط به خود فرزند نسبت داده می شود (طباطبایی یزدی، ۱۴۱۹، ق، ص ۸۳). مطابق قاعده مذکور، چنانچه مربیان ورزش رزمی، نسبت به آموزش اصولی فنون، کوتاهی نمایند (ترک فعل) و خسارتی متوجه ورزشکار شود، مربی مسئول جبران خسارت مادی و معنوی خواهد بود.

۲- قاعده لاضرر:

قاعده «لاضرر»، از قواعد معروفی است که در ابواب مختلف عبادات و معاملات فقه، مورد استفاده و استناد فقیهان قرار می گیرد. در آیات متعددی از قرآن کریم، از ضرر زدن (ایراد خسارت ناشی از تقصیر مربی ورزشی) نهی شده است، بر حسب اختلاف در تفسیر آیات (محمدی، ۱۳۸۲، ص ۱۵۴) این قاعده با متن لاضرر و لاضرر فی الاسلام بیانگر نفی حکم ضرری و زیانی در شریعت اسلام است که در بیشتر ابواب فقه مورد استناد احکام فقهی قرار گرفته است. فقیهان مسلمان به این قاعده اهمیت ویژه ای قائل شده اند چنانچه برخی از آنها رساله های مستقلی را در مورد این قاعده به رشته تحریر درآورده اند و این قاعده را به عنوان یکی از قواعد فقهی مسلمین نام برده اند. فقها و اصولیین برای اثبات این قاعده به قرآن، سنت، اجماع و عقل استناد کرده اند. قاعده لاضرر از چند حیث برای فقها حائز اهمیت فقهی است ۱. - به لحاظ کثرت فروع آن و کاربرد وسیعی که این قاعده در ابواب مختلف فقه دارد، بطوری که کمتر بابی از فقه می توان یافت که فاقد فروع و مصادیق آن باشد

۲ - مشکلاتی که قاعده لاضرر از نظر مستندات ادله و نیز به لحاظ موارد گسترده به خصوص تطبیق با آن مواجه است.

۳. میدان وسیع بحث و مناقشه که مفاد قاعده لاضرر و مدلول محتوایی آن دارد. (عمید زنجانی، ۱۳۸۶، ص ۱۰۸)

بخش مهم آن ناشی از رابطه بازیکنان با مربیان و سازمان های ورزشی است و به قراردادهای صریح و ضمنی که در این زمینه بسته شده، ارتباط دارد. به بیان دیگر، در این بخش بیشتر مسئولیت ها قراردادی است و چون بسیاری از عهدشکنی ها در قوانین نیز ضمان آور است و به تکالیف عمومی مردم در برابر یکدیگر مربوط می شود، زمینه مناسبی برای طرح امکان جمع مسئولیت های قراردادی و قهری و اختیار زیان دیده در انتخاب مبنای دعوی خسارت با استناد به «قاعده لاضرر» به وجود می آورد. لذا چنانچه مربیان ورزش رزمی، تعهدات قراردادی یا عرفی رشته خود را نسبت به متریان، اشخاص ثالث و ... بدرستی انجام ندهند و از این جهت ضرری متوجه دیگری شود، مطابق قاعده لاضرر، مربی ضامن جبران خسارت بوجود آمده می باشد.

۳- نظریه تقصیر

ماده ۹۵۳ قانون مدنی، تقصیر را اعم از تعدی و تفریط دانسته است. تعدی در ماده ۹۵۱ آن قانون، به تجاوز نمودن از حدود اذن یا متعارف نسبت به مالیا حق دیگری تعریف شده است و تفریط نیز طبق ماده ۹۵۲ قانون مذکور عبارت از ترک عملی است که به موجب قرارداد یا متعارف برای حفظ مال غیر لازم است (یزدان پناه، ۱۳۹۶، ص ۲۸؛ نصیری، ۱۳۸۹، ص ۱۳۰). نظریه تقصیر مسئولیت مدنی را صرفاً در صورتی قابل طرح می‌داند که وارد کننده خسارت در انجام عمل زیانبار، مرتکب تقصیری شده باشد و ملاک آن نیز سنجش رفتار مباشر است لذا اگر از نظر عرف، از رفتاری که برای حفظ حقوق دیگران لازم است تجاوز شده باشد، مباشر ملزم به جبران خسارت است بنابراین تنها دلیلی که می‌تواند مسئولیت کسی را نسبت به جبران خسارت توجیه کند، وجود رابطه علیت بین تقصیر او و ضرر وارده است (یزدان پناه، ۱۳۹۶، ص ۲۸-۲۹).

مسئولان تربیت بدنی در باشگاههای ورزشی باید درانتخاب مربیان واجد شرایط و دارای تخصص، دقت لازم را داشته باشند؛ چرا که اگر بدلیل عدم صلاحیت مربی رزمی، خساراتی به فراگیران وارد شود، مسئول پیامدهای آن خواهند بود. بنابراین شخص مربی باید از فدراسیون رشته ورزشی مربوطه، دفترچه و یا حکم و یا کارت مربیگری داشته باشد. اشخاصی وجود دارند که از نظر فنی و آموزشی مورد تأیید هستند اما به لحاظ این که سیستم اداری و قانونی دریافت جواز مربیگری را پشت سر نگذاشتند در صورت بروز حادثه همانند راننده بدون گواهینامه مسئول می‌باشند. در فقه آمده است که، اگر کسی فرزند صغیر خود را برای فرا گرفتن شنا به دیگری بسپارد و فرزند غرق شود، معلم مسئول است، زیرا فرزند را به او سپرده است تا در نگاهداریش احتیاط کند و غرق او دلیل بر این است که در حفاظت تقصیر کرده است. ولی در موردی که فرزند کبیر است، در صورتی مربی مسئول است که تقصیر کرده باشد (ابن قدامه، ۱۴۳۰، ص ۴۳۱؛ نجفی، ۱۴۲۵، ص ۱۰۶؛ شهیدثانی، ۱۴۲۵، ص ۱۴۹؛ حسینی عاملی، ۱۴۳۰، ص ۲۸۹ الی ۲۹۰؛ اردبیلی، ۱۴۳۰، ص ۲۵۸).

در ماده ۷ قانون مسئولیت مدنی، کسی که نگاهداری یا مواظبت مجنون یا صغیر قانوناً یا بر حسب قرارداد به عهده او می‌باشد در صورت تقصیر در نگاهداری یا مواظبت، مسئول جبران زیان وارده از ناحیه مجنون و یا صغیر می‌باشد و در صورتی که استطاعت جبران تمام یا قسمتی از زیان وارده را نداشته باشد از مال مجنون یا صغیر زیان جبران خواهد شد و در هر صورت جبران زیان وارده می‌بایست به نحوی صورت پذیرد که موجب عسرت و تنگدستی جبران کننده نباشد. لذا اگر مربی مسئولیت نگاهداری و مواظبت از صغیر یا کسی که برای ورزش به او سپرده شده کوتاهی کند و به ورزشکار آسیبی وارد آید مسئول آسیب می‌باشد. درباره مسئولیت مربی صغیر تردیدهایی نیز شده است و بعضی آن را منوط به اثبات تقصیر مربی دانسته اند (شهید ثانی، ۱۴۳۰، ص ۱۰۲۵).

بر اساس موارد پیش گفته و مطابق قاعده تقصیر، مربی ورزش رزمی نسبت به متریان صغیر مسئول بوده، این مسئولیت مطلق می‌باشد ولی نسبت به متریان کبیر در صورت تقصیر و کوتاهی در انجام وظایف، مسئول جبران خسارت وارده خواهد بود.

۴- نظریه خطر

طبق نظریه خطر، در برخی موارد بدون تقصیر هم مسئولیت ایجاد می‌شود بر همین اساس از آنجا که امروزه مواردی رخ می‌دهد که تقصیری در میان نبوده اما ضرری هم واقع شده است. لذا در این فرضیه گفته میشود: هر کسی که به فعالیتی پردازد و شرایط خطرناکی را برای دیگران بوجود می‌آورد از آنجا که وی از این محیط منتفع می‌شود، باید زیان های ناشی از آن را نیز جبران کند.

به عبارت دیگر برای مسئول دانستن مربی نیازی نیست که او در انجام عمل خسارت بار حتماً مرتکب تقصیری شده باشد، بلکه همین که از عمل خطر آفرین او، خسارتی ببار آید، خواه در انجام آن عمل مرتکب تقصیری شده یا نشده باشد، مسئول بوده و باید خسارت وارده را جبران نماید (شهیدثانی، ۱۴۱۳، ص ۱۴۹؛ حسینی عاملی، ۱۳۹۱، ص ۲۸۹-۲۹۰). لذا در برخی موارد علی رغم انجام اقدامات لازم، مربی ورزش رزمی مسئول جبران خسارت خواهد بود و مسئولیت مدنی خواهد داشت چرا که مطابق نظریه خطر، با توجه به اینکه مربی ورزش رزمی، محیط خطرناکی را برای متربیان خود فراهم کرده، بایستی تلاش نماید تا هیچ گونه خطری برای شاگردان بوجود نیاید و به محض ایجاد خطر و آسیب دیدگی، مسئولیت مدنی خواهد داشت.

مبانی فقهی - حقوقی عدم مسئولیت مدنی مربیان ورزشی:

به رغم آنکه در بازی های ورزشی، جایگاه آسیب ها متنوع می باشد، حقوق در برابر فوائد ورزش و مقبولیت فراوان آن در نزد مردم و جوامع انعطاف نشان داده است. از این رو در قوانین از ضرب و جرح های ناشی از حوادث ورزشی جرم زدائی گردیده و قواعد عمومی مسئولیت مدنی (که در این خصوص بر پایه وجود خطا و تقصیر فرض می شود) اجرا نمی گردد (کاشف و شیدائی، ۱۳۸۹، ص ۳۳). به هر روی، در مورد مبانی عدم مسئولیت مدنی مربیان در عملیات ورزشی دیدگاه های حقوقی متفاوتی وجود دارد. در ادامه به معرفی و بیان اهم این دیدگاه ها می پردازیم:

۱- قبول خطر

عرصه ورزش دنیایی است پر از حوادث مختلف، که بعضی از این حوادث قابل پیش بینی و برخی نیز غیرقابل پیش بینی می باشد و ورزشکاران با آگاهی و علم نسبت به آن و من پذیرش خطرات بالقوه موجود اقدام به حضور در کلاس های ورزشی می کنند. بر این اساس بعضی از نظریه پردازان، نظریه «قبول خطر» را مطرح نموده اند. قبول خطر به معنای پذیرش ارادی، ضمنی یا صریح خطراتی که شناخته شده و مورد ارزشیابی قرار گرفته است، می باشد. بنابراین کسی که خطر ناشی از رفتار غیر را می پذیرد، در صورت تحقق ضرر و زیان، نمی تواند مطالبه خسارت کند (جونور، ۱۳۷۶، ص ۲۱۷). به عبارت دیگر «افرادی که در فعالیت های ورزشی شرکت می کنند از امکان بروز حادثه و هر گونه اتفاق ناگوار ناشی از آن عملیات ورزشی، مطلع بوده و با آگاهی از این موضوع وارد میدان آموزش، تمرین و مسابقه می شوند. بر مبنای این عقیده، زمانی که ورزشکار پا به عرصه اماکن ورزشی می گذارد علم دارد که امکان هر گونه آسیب و خطر برای او متصور است که ورزشکاران این خطر را پذیرفته اند (کاشف و همکاران، ۱۳۸۹، ص ۸۳)». برخلاف نظریه خطر، مطابق این نظریه شاگردان ورزش های رزمی با ثبت نام و پذیرش شرایط آموزش، خطرات پیرامون آن را نیز پذیرفته اند، لذا در صورت بروز خسارت، مسئولیتی متوجه مربی ورزش رزمی نخواهد بود.

۲- تقصیر زیان دیده

در هر حادثه ای که در عرصه فعالیت ورزشی بوقوع می پیوندد، معمولاً عوامل و دلایل متعددی دخیل هستند که سهم هر یک از این عوامل در حادثه بوجود آمده، متفاوت می باشد. یکی از این عوامل، خود «شخص زیان دیده» است که با ارتکاب قصور و یا سهل انگاری در وخامت اوضاع و تشدید خسارت های ببار آمده سهیم است. به عبارت دیگر «چنانچه زیان دیده رفتاری پایین تر از معیار هایی که هر شخص زیان دیده ای باید بمنظور حفاظت خود بکار گیرد، انجام دهد به نحوی که این رفتار، بر صدمات وارده موثر

باشد، او نیز مرتکب تقصیر شده است و از این بابت نمی تواند به سایر عوامل ایجاد کننده خسارت رجوع کند (جونور، ۱۳۸۸، ص ۲۲۵). با این توضیحات و با توجه به مسأله «تقصیر زیان دیده»، در بسیاری از مواردی که در یک فعالیت ورزشی رزمی خسارت هایی بوجود می آید، مسئولیتی متوجه مربی ورزشی رزمی نخواهد بود. زیرا تقصیر و کوتاهی ورزشکار عامل اصلی بروز حادثه بوده است و یا اینکه در بیشتر شدن خسارت های بوجود آمده، سهم قابل توجهی داشته است. لذا مطالبه خسارت شخص زیان دیده از مربی در این گونه موارد قابل توجیه نخواهد بود.

۳- شرط عدم مسئولیت و تبری

قرارداد های براءت و مصونیت از مسئولیت نیز در توجیه پاره ای از حوادث ورزشی و انتقای مسئولیت مدنی در آن نقش دارد که بصورت مکتوب و طی قرارداد میان بازیکنان و مسئولین مسابقات و سایر عوامل ورزشی در مسابقات و بازی ها مورد بهره برداری قرار می گیرد. به این معنا که فردی در فعالیتی که با طرف مقابل دارد مثل درمان در پزشکی یا مسابقات ورزشی، درباره خطرهای احتمالی که آن کار دارد، از طرف مقابل ابراء یا براءت بخواند و او نیز ابراء کند. در این صورت، ضمان از عهده ابراء کننده برداشته می شود. صاحب جواهر این مسئله را درباره براءت پزشک مطرح می کند؛ و با استناد به این نظریه بسیاری از فقها ابراء پزشک قبل از درمان بیمار را سبب براءت از عواقب آن می دانند (نجفی، ۱۳۸۹: ج ۴۳، ص ۴۶). بنابر تصریح برخی، براءت از ضمان در ورزش هایی مانند بوکس نیز موجب سقوط ضمان است (هاشمی شاهرودی، ۱۳۸۹: ج ۲، ص ۸۶).

س: در ورزش های رزمی، گاهی ورزشکاران به یکدیگر ضرباتی می زنند که باعث شکسته شدن مثلاً انگشت، گوش یا بینی می گردد. آیا جایز است؟ در صورت رضایت و عدم رضایت چه حکمی دارد؟

ج: اگر خوف خطر جانی و یا ضرر معتدبه در میان نباشد، با توافق طرفین، مانع ندارد و اگر رضایت به مسابقه به معنای اعلام گذشت از دیه در صورت تحقق موجب آن باشد، ضامن دیه نیست؛ و گرنه ضامن است. (استفتاء از امام خامنه ای) (نجفی، ۱۳۹۷، ص ۱۱۶). با این همه، قرارداد یا شرط تبری و معافیت از مسئولیت در مورد زیان های عمدی و در حکم عمد نفوذ و وجاهت ندارد، از سوی دیگر ابراء در همه رشته ها و مسابقات ورزشی امکان پذیر و فراهم نیست و در عمل معدودی از مسئولیت های ورزشی به هشدار و قرارداد های براءت از مسئولیت پیوند می خورد. بدین ترتیب بنا کردن انتقای مسئولیت مدنی در ورزش بر اساس هشدار و ابراء، عمومیت و فراگیری مطلوب را ندارد، ضمن اینکه در مقررات مربوط، به ویژه بند ث ماده ۱۵۸ رافع مسئولیت ناشی از حوادث ورزشی به قیدهایی چون دادن هشدار و آگاهی یا معافیت و براءت جستن از مسئولیت محدود نشده است (قبادی، ۱۳۸۸، ص ۲۳).

۴- قاعده تحذیر یا هشدار:

معنای قاعده تحذیر یا هشدار آن است که اگر کسی قبل از انجام دادن کاری هشدار دهد، ولی شنونده به هشدار او توجه نکند و به علت آن کار، جنایتی به وجود آید، هشدار دهنده مسئولیتی نخواهد داشت (محقق داماد، ۱۳۹۴: ج ۲، ص ۲۳۵). قاعده تحذیر، در صورتی اجرا شدنی است و هشدار دهنده را از مسئولیت مبرا می کند که این چند شرط را داشته باشد:

۱. اعلام خطر شود؛

۲. هشدار قبل از وقوع حادثه داده شود؛

۳. وسایل هشداردهنده باید متناسب با نوع خطر و محیط باشد؛

۴. هشدارگیرنده، خود را در معرض خطر قرار داده باشد؛

۵. ورود صدمه، نباید ناشی از اقدام عمدی هشداردهنده باشد (موسوی بجنوردی، ۱۴۱۹ق: ج ۱، ص ۱۶۴ - ۱۶۶).

در ورزش های امروزی نیز اگر قانون مدوئی درباره خسارت های مالی و جانی در حیطه ورزش خاص بویژه در ورزش های رزمی، وجود نداشته باشد و حرکات ورزشی با ابزار یا بدون آن، خسارتی به ورزشکار دیگر یا مردم عادی وارد کند می توان از قاعده تحذیر نیز استفاده کرد؛ به این صورت که اگر انجام این ورزش با توجه به خطرهایی که دارد، به ورزشکار یا دیگری که در معرض این خطر بودند، اطلاع داده باشند، فرد آسیب رساننده (مربیان) ضامن نیست؛ ولی اگر اخطار لازم داده نشده باشد، ضمانت جاری است.

۵- بند «ث» ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی

اساسی و اصلی ترین عامل برای عدم مجازات فردی که حین فعالیت های ورزشی به دیگری آسیبی و صدمه ای وارد کرده، رعایت قانون از جانب اوست. در واقع، مقنن با تصویب قوانینی پیرامون جرم نبودن اعمال ورزشی، به ورزشکاران و افراد مرتبط با آن مصونیت قضایی اعطا می کند (حسینی و اسحاقی، ۱۳۹۴، ص ۶۳). ماده ۱۵۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ که جایگزین ماده ۵۹ قانون مجازات اسلامی ۱۳۷۰ شده است، در فصل مربوط به موانع مسئولیت کیفری در بند ث مقرر می دارد: «ارتکاب رفتاری که طبق قانون جرم محسوب می شود، در موارد زیر قابل مجازات نیست؛ عملیات ورزشی و حوادث ناشی از آن، مشروط بر اینکه سبب حوادث، نقض مقررات مربوط به آن ورزش نباشد و این مقررات هم مغایر با موازین شرعی نباشد». بنابراین، عدم مسئولیت کیفری ناشی از حوادث ورزشی دارای شرایطی از قبیل ارتکاب به عملیات ورزشی، عدم نقض مقررات ورزشی، عدم مغایرت مقررات با موازین شرعی، خطای ورزشی و ویژگی های صرفاً ورزشی عمل مرتکب است. (نعمتی، ۱۳۹۷، ص ۶)

مبانی حقوقی عدم مسئولیت کیفری در امور ورزشی

عدم مسئولیت کیفری ناشی از فعالیت های ورزشی دارای مبانی حقوقی است. سه دیدگاه حقوقی مهم در مورد خطای ورزشی و عدم مسئولیت ناشی از آن به شرح زیر است:

۱- نظریه مبنی بر عدم وجود قصد مجرمانه

یکی از مبانی رایج عدم مسئولیت کیفری ناشی از حوادث ورزشی «نظریه مبتنی بر فقدان قصد مجرمانه» است. عده ای از حقوق دانان حوادث ناشی از عملیات ورزشی را به دلیل فقدان قصد مجرمانه، غیرقابل مجازات دانسته اند. در سال ۱۹۱۲ در فرانسه رأیی صادر شد که مطابق آن، «جرائم معمولی ضرب و جرح، به لحاظ احساس کینه ای است که مهاجم نسبت به طرف مقابل دارد؛ در حالی که این احساس کینه برای یک بازیکن فوتبال یا قهرمان مشت زنی یا قهرمانان دیگر رشته های ورزشی وجود ندارد و این بازیکن فقط کار و وظیفه خود را انجام می دهد». به نظر می رسد این استدلال مردود باشد، زیرا ممکن است کینه در اثر رد و بدل ضربات به وجود آید. به علاوه، دادگاه در اینجا قصد را با محرک و علت ارتکاب جرم مخلوط کرده است، زیرا ورزشکاران از ابتدا

می دانند با شروع بازی ضربات و جراحاتی به یکدیگر وارد خواهند آورد و اینکه به یکدیگر کینه دارند یا خیر، در عمل مؤثر نیست (شامبیاتی، ۱۳۷۱، ص ۳۴۲).

مطابق این نظریه در ورزش های رزمی با توجه به اینکه در ضرب و شتم و آسیب دیدگی، قصد مجرمانه وجود ندارد، لذا قابلیت پیگرد قانونی را ندارد.

۲- نظریه مبتنی بر رضایت بزه دیده (مجنی علیه)

به عقیده برخی حقوق دانان، رضایت طرفین می تواند صدمات و جراحات وارده ضمن انجام عملیات ورزشی را توجیه و وصف قانونی را زایل کند (گلدوزیان، ۱۳۹۵، ص ۱۳۸). این مطلب نیز قابل انتقاد است، زیرا اولاً رضایت مجنی علیه مشخص نیست و ثانیاً می دانیم که قانون باید در هر مورد صریح و روشن باشد و نمی توان ابهام و عدم وضوح را در این زمینه پذیرفت. علاوه بر این، رضایت مجنی علیه به طور کلی از علل موجهه جرم محسوب نمی شود، مگر در موارد استثنایی. عده ای از حقوق دانان با توجه به اینکه مبنای توجیه حوادث ناشی از عملیات ورزشی را رضایت مجنی علیه می دانند، یکی از شرایط آن را احراز رضایت ضمنی صدمه دیده ذکر کرده اند. بدین معنا که اگرچه شرکت صدمه دیده در مسابقه دلیل ضمنی او بر قبول خطرات ناشی از حوادث ورزشی تلقی می شود، هرگاه معلوم شود که شخصی تحت تأثیر خدعه و نیرنگ دیگری و برخلاف میل و رضای خویش به انجام عملیات ورزشی کشیده شده و صدمه دیده است، از شمول این بند خارج است (نوربها، ۱۳۸۸، ص ۳۲۰).

۳- نظریه مبتنی بر اجازه قانون و عرف و عادت

عده ای دیگر از حقوق دانان با رد نظریه های قبلی بیان کرده اند که فقط اجازه قانون می تواند توجیه کننده جرائمی باشد که در چنین شرایطی پیش می آید. قانون در برخی موارد نادر عرف و عادت، این اجازه را می دهد که اگر در حین مسابقات جرمی اتفاق بیفتد، قابل مجازات نباشد (نوربها، ۱۳۸۸، ص ۳۲۰).

روش تحقیق:

روش تحقیق در این پژوهش به صورت توصیفی - تحلیلی می باشد. همچنین برای جمع آوری مطالب از دو روش استفاده شده است:

الف) روش اسنادی و کتابخانه ای: جست و جو در آثار فقهی - حقوقی به منظور جمع آوری اطلاعات مربوط به موضوع مورد پژوهش.

ب) اینترنت: برای این که مطالب جمع آوری شده از طریق روش کتابخانه ای با مطالب روز تطبیق داده شود، از اینترنت و نرم افزار جامع فقه اهل بیت (ع) استفاده شده است.

و در نهایت از طریق فیش برداری از کتب و مقالات و پایان نامه ها، مطالب دسته بندی و تلاش شده است تا با بررسی دقیق منابع فقهی و حقوقی مسائل و موارد مربوط به مسئولیت مربیان ورزش های رزمی، خلأهای قانونی موجود احصاء و راهکارها و پیشنهاداتی جهت رفع خلأهای مذکور بیان شود، تا بعنوان یک منبع مورد اتکا در اختیار دستداران حقوق قرار بگیرد.

یافته ها:

۱- مصادیق تقصیر مربیان ورزشی:

در زمینه بازی های ورزشی، نیازهای اجتماعی و قدرت عرف، سلطه قانون و دولت را بی فروغ و ناتوان کرده است. چنان که زدن مشت بر چانه حریف و لگدی جانانه را مردم آفرین می گویند اما قانون سرزنش و تنبیه می کند و سرانجام قانون است که گام به عقب می نهد و مسابقه مشت زنی و لگدپرانی را در نظام خود می پذیرد و برای آنان که قدرت عرف و قوانین خودجوش اجتماعی را برتر از قانون دولتی می شمرند، مثالی زنده ایجاد می کند. به همین جهت است که پاره ای از نویسندگان پذیرفته اند که تقصیر ورزشی مفهومی است که با قواعد عمومی مسئولیت مدنی نمی توان به آن دست یافت و حقوق مسئولیت ورزشی را باید رشته ای اصیل و مستقل شمرد و جداگانه مورد مطالعه قرار داد (کار بونیه، ۱۹۹۶، ص ۳۴۹) اما اولین مطلب در امر آموزش که می تواند به دلیل تحقق ضرر موجب مسئولیت قانونی باشد، عدم صلاحیت مربی یا معلم است که به علت پرداختن حق الزحمه یا سهل انگاری مسئولان است. ذکر این مطلب مهم است که مسئولیت ناشی از آموزش منحصر به تعلیم نادرست نیست؛ بلکه خودداری از آموزش مهارت ها و حرکات ورزشی می تواند موجب مسئولیت قانونی شود. نکاتی که در ایجاد مسئولیت قانونی تأثیر دارند:

الف) داشتن صلاحیت آموزش: مربی ورزشی فردی است که مطابق ماده «۱» آیین نامه ی دوره های کوتاه مدت مربیگری مصوب سال «۱۳۸۱»، دوره مربیگری را زیر نظر فدراسیون مربوطه طی نموده باشد و دارای شرایطی از قبیل داشتن حداقل بیست سال سن، شرکت در دوره های علمی و عملی مرتبط با رشته ورزشی، موفقیت در آزمون های مهارتی رشته مربوطه و... باشد. بنابراین چنانچه این صلاحیت را نداشته باشد قادر نخواهد بود تحت عنوان «مربی» به فعالیت پردازد و در صورت اقدام به مربیگری بدون داشتن صلاحیت مسئول جبران خسارت های وارده خواهد بود.

ب) رعایت اصل سلسله مراتب مهارت ها توسط مربی: مطابق این اصل برای اجرای هر حرکت در زمینه آموزش ورزشکاران، بایستی اولاً ورزشکاران دارای آمادگی جسمانی بالایی باشند و ثانیاً آموزش حرکت ها و مهارت ها از نظر عرفی و علمی مورد قبول باشد. به عبارت دیگر از انجام حرکاتی که ورزشکار، حرکت پیش نیاز آن را نمی داند، خودداری گردد. چرا که بی توجهی به رعایت این اصل، احتمال ایراد صدمه افزایش می یابد و این از نظر علم حقوق، تقصیر تلقی می شود و مربی مسئول جبران خسارت خواهد بود. بطور مثال، اگر مربی شنا، یک نواآموز را قبل از آموزش های مقدماتی تعلیم شنا مثل سرخوردن، ناگهان به قسمت عمیق داخل استخر بیندازد و در اثر این عمل، صدماتی حاصل شود، مربی مقصر و ضامن خواهد بود (آقایی نیا، ۱۳۹۱، ص ۱۱۲ - یزدان پناه، ۱۳۹۶، ص ۳۶).

پ) آگاهی از سلامت ورزشکاران: یک مربی باید از وضعیت آمادگی جسمانی ورزشکاران تحت تعلیم خود آگاهی داشته باشد. زیرا که در بسیاری از موارد، آموزش به ورزشکارانی که از نظر جسمی و روحی آمادگی اجرای حرکات را ندارند، ممکن است عواقب جبران ناپذیری را برای ورزشکاران به دنبال داشته باشد. «همچنین بهتر است از ورزشکارانی که قبلاً دچار حادثه شده اند بعد از بازگشت به میادین ورزشی، تست پزشکی اخذ شود.» (پیروزی اسکویی، ۱۳۸۹، ص ۴) البته اصل اطمینان از سلامتی بدین معنی نیست که مربی در یک پزشک ماهر از اطلاعات پزشکی مطلع باشد بلکه آنچه که قانون از مربی توقع دارد انجام اقدامات متعارف در رعایت اصل آگاهی از سلامت ورزشکاران در فعالیت های ورزشی است (آقایی نیا، ۱۳۹۱، ص ۱۱۱).

ت) حضور مستمر مربی در محل انجام ورزش یکی از مهم ترین عواملی که می تواند مانع از بروز حوادث و خطرات ورزشی شود، حضور و نظارت مربی ورزش در محل انجام فعالیت ورزشی است. بنابراین هرگز مربیان نبایستی تحت هیچ بهانه ای، محل ورزش را ترک نمایند و در صورت اضطرار و ترک ضروری محل، بایستی جانشین واجد شرایط و صلاحیتدار بجای خود انتخاب کند و در صورت فقدان جایگزین صلاحیتدار بایستی کلاس را تعطیل نماید (پیروزی اسکویی، ۱۳۸۹، ص ۴). بنابراین چنانچه به عنوان مثال در زمان عدم حضور مربی، حادثه ای رخ دهد که در صورت حضور وی، آن حادثه رخ نمی داد، مربی ضامن خواهد بود.

ث) استفاده از اسباب و لوازم مرغوب یک اقدام احتیاطی است؛ زیرا حتی در صورت وقوع سانحه خسارات جانی و مالی کمتری به بار خواهد آمد و برعکس استفاده از لوازم غیراستاندارد اقدامی خلاف اصول احتیاطی و بی مبالاتی است.

ج) بازدید از وسایل شخصی ورزشکاران یک وظیفه الزامی بوده و سهل انگاری مربی است که برای او مسئولیت ایجاد می شود. مدیران و مربیان باید از سلامت اماکن ورزشی اطمینان حاصل کنند و همچنین اینان در برابر تماشاگران نیز مسئولند و باید امنیت را برای آنان فراهم کنند.

۲- مصادیق مسئولیت مدنی مربیان ورزش های رزمی:

مربیان به هیچ عنوانی ضامن ایمنی یا بیمه گر شاگردان خود نخواهند بود. برخی از آسیب ها و صدمات بویژه در ورزش های خشن مانند بوکس و کاراته و جودو و... که درگیری شاخصه ی جدایی ناپذیر آن است، جبران خسارت آنها با اقامه دعوا به سادگی میسر نخواهد بود. در باشگاه های رزمی، مربیان ورزش های رزمی در محل تمرین بایستی با اعمال مراقبت های معمول و متعارف، از بروز خطرها و آسیب های قابل پیش بینی برای شاگردان جلوگیری کنند و بایستی توجه داشته باشیم که معیار «عرف» در هر ورزش متفاوت است و میزان آن در عملیات های ورزشی رزمی و خشن افزایش خواهد یافت. آنچه مبرهن است در ورزش های رزمی که ماهیت و طبیعت خشن همراه خود دارند، وارد ساختن ضربات مختلف جزو لاینفک آن می باشد و محاکم برای روشن شدن این موضوع که آیا این ضربات به صورت صحیح و در چارچوب ضوابط ورزش های مربوطه وارد شده یا خیر، بایستی اقدام به اخذ نظر کارشناسان فدراسیون های مربوطه نماید. لذا مسئولیت مربیان ورزش های رزمی در برابر بعضی صدمات بخصوص در ورزش های خشن که متضمن درگیر شدن طرفین می باشد، اجتناب ناپذیر و مربیان باید با اعمال متعارف از ایجاد آسیب های قابل پیش بینی جلوگیری نمایند. در مجموع مربیان چه در ورزش های دارای ماهیت برخورداردی (مانند: جودو، تکواندو، کشتی و...)، چه غیر از آن، موظفند برای ایمنی فراگیران و دانشجویان خود مراقبت معمول و متعارف را به عمل آورند. معلم یا مربی در تمام اوقات و دقیق به عنوان سرپرست دلسوز و وظیفه شناس بایستی مراقبت و محافظت از شاگردان خود را به عهده گیرد. چنانچه ورزشکاری در زمان فعالیت های ورزشی صدمه ای ببیند در نتیجه سهل انگاری و تعلل مربی بوده است و قانون مربی را ضامن و مسئول می شناسد (کاتوزیان، ۱۳۸۴، ص ۵۶). مربی موظف است به منظور جلوگیری از وقوع حوادث ناگوار و با اتکاء به آگاهی های لازم در امر آموزش، اصول ایمنی را معمول دارد. عدم توجه به اصل مذکور، آموزش غلط حرکات و مهارت ها، الزام ورزش کار به انجام حرکتی که نه از نظر مهارتی و نه از نظر توانایی جسمی قادر به اجرای آنها نیست، خودداری از آموزش مهارت هایی که ورزشکار باید برای فرار از حادثه به آنها آگاه باشد و ده ها نکته دیگر زمینه ساز مسئولیت قانونی معلم ورزش و مربیان است. مربی و معلم نه فقط باید صلاحیت علمی و فنی لازم برای آموزش در ورزش را داشته باشد، بلکه موظفند که توانایی جسمی و روحی

ورزشکاران را در مقابل حرکات، فنون و مهارت‌های مورد نظر لحاظ نماید. فقدان صلاحیت کافی و پذیرش مسئولیت مربی گری، تقصیر محسوب و برحسب نتیجه حاصله، مقصر مجازات خواهد شد (دلروز و شفیع زاده، ۱۳۹۰، ص ۵۴).

از مصادیق دیگر این امر، وظیفه آموزش مناسب از طریق توضیح برای فراگیران است که چگونه مبارزه کنند و باید برای او این اطمینان حاصل شود که آنان در شرایط بدنی مطلوب قرار دارند، بنابراین چنانچه مربیان ورزش های رزمی در به حداقل رساندن احتمال وقوع صدمات، اقدامات متعارف را به عمل آورند، وظیفه مذکور را باید انجام یافته تلقی کرد. البته هرچند آموزش متناسب و کافی به بازیکن یک امر الزامی است، چنانچه مربی در اجرای مراقبت متعارف برای حفاظت ورزشکاران خود کوتاهی کند و صدمه ناشی از این قصور باشد، در مسئولیت او تردیدی نخواهد بود (چلبی، ۱۳۸۶، ص ۸۰).

در پایان باید یادآور شد مسئولیت مربی نسبت به صدمه های بدنی ورزشکار ریشه قراردادی دارد و پایه آن را باید «نقض عهد» شمرد. چرا که، مربی در اثر قرارداد با ورزشکار یا ولی او مکلف به حفاظت شده است. به همین جهت، صاحب جواهر اعلام نموده که اگر در این پیمان مربی از خود سلب مسئولیت نماید، اخذ براءت، همانند آنچه در مورد پزشکان گفته شده است، ضمان را از بین می برد (حدادی، ۱۳۹۰، ص ۲۷).

نتیجه گیری

هر چند برخی از قواعد فقهی و حقوقی موجود مانند قبول خطر، اخذ براءت، قاعده اقدام، تحذیر و... مربی ورزشی رزمی را در صورت وقوع خسارت برای متربیان خود، فاقد مسئولیت مدنی دانسته اند و این موضوع نیز به صورت منطقی و حقوقی قابل قبول است همانطور که خیلی از پژوهشگران قبلی بدان توجه نموده اند، ولی باید گفت از آنجایی که مهمترین و اصلی ترین وظیفه هر مربی در هنگام پرورش و تربیت ورزشکاران این است که با اعمال مراقبت و محافظت در حد معقول و متعارف، از ایجاد خطرات احتمالی و یا قابل پیش بینی جلوگیری نماید، لذا به مجرد اینکه فعل یا ترک فعل مربی ورزشی، ناقض مقررات ورزش های رزمی شود ولو اینکه قبلاً با اخذ امضاء از شاگردان خود، براءت گرفته باشد و... او را مسئول می دانیم و مسئولیت او بدین منوال است که اگر در رفتار او عمد نباشد و صرفاً یک تقصیر باشد، مسئولیت مدنی ناشی از جبران خسارت وارده بر زیان دیده بر او تحمیل می شود؛ ولی اگر عمد در آن نیز به اثبات برسد مسئولیت کیفری نیز بر دوش وی است. بارزترین مثال برای مسئولیت مدنی مربی ورزش رزمی، نقض تعهد می باشد. چنان که برخی از فقها و صاحب نظران مانند صاحبان کتب جواهرالکلام و المَعْنَى، مربیان شنایی راکه کودکی جهت تعلیم به آنها سپرده شده و به هنگام شنا غرق گردیده، ضامن دانسته اند. زیرا، مربیان مذکور در اجرای مراقبت و محافظت در حد معقول و متعارف از شاگرد خود قصور نموده اند و به همین دلیل هم نباید در مسئولیت آنها تردید نمود.

پیشنهادها:

- ۱- واکاوی نقش و مسئولیت مربیان ورزش های رزمی در قانون بکارگیری سلاح
- ۲- واکاوی مبانی و مصادیق تقصیر و مسئولیت مربیان ورزش های رزمی به عنوان یک پدیده اجتماعی
- ۳- بررسی چالش های قانونی مسئولیت و عدم مسئولیت مربیان ورزشی رزمی

فهرست منابع

قران کریم

ابن قدامه، عبدالله بن احمد، (۱۳۹۰)، المغنی، ۱۰ جلدی، جلد هشتم، شماره ۶۸۹۹، قاهره

احسنی فروز، محمد، (۱۳۹۸)، حقوق ورزشی. تهران، انتشارات دادگستر.

اردبیلی، محمدعلی، (۱۴۰۰)، حقوق جزای عمومی، تهران: میزان.

آزادان، مهدی و شهراسفنگره، اصغر و بشیری، مهدی، (۱۳۹۷)، حقوق ورزشی، تهران: نشر طنین دانش.

آقایی نیا، حسین، (۱۳۹۱)، ورزش و مسئولیت‌های قانونی آن. تهران: نشر میزان.

پیروزی اسکویی، مهدی، (۱۳۸۹)، بررسی وظایف مربیان ورزشی از دیدگاه حقوق. وبسایت رسمی مهدی پیروزی اسکویی

جونبور. والتر. تی. جامپون، (۱۳۸۸)، مبانی حقوق ورزش‌ها (مسئولیت مدنی در ورزش). ترجمه حسین آقایی نیا. تهران: نشر دادگستر.

چلبی، البرز، (۱۳۸۶)، دیباچه‌ای بر حقوق ورزشی، تهران: انتشارات بامداد کتاب.

حسینی عاملی، سیدمحمدجواد. (۱۳۹۱). مفتاح الكرامه. جلد بیست و پنجم، تهران: جماعه المدرسین بقم المشرفه، موسسه النشر الاسلامی.

دلروز، حسن و شفیع‌زاده، حسن، (۱۳۹۰)، قوانین، مقررات و دستورالعمل‌های تربیت‌بدنی، وزارت آموزش و پرورش، معاونت تربیت‌بدنی و سلامت.

شامبیاتی، هوشنگ، (۱۳۸۸)، حقوق جزای عمومی، تهران: انتشارات مجد.

شعبانی مقدم، کیوان و طاهری، حمیدرضا و فراهانی، ابوالفضل، (۱۳۹۲)، حقوق ورزشی، تهران: انتشارات اندیشه‌های ورزشی.

صارمی، عباس امین و مظهر، علی و خاکسار حقانی، فاطمه، (۱۳۹۲)، اخلاق و حقوق ورزشی، تهران: نشر شاپورخواست، چاپ اول

طباطبایی یزدی، سیدمحمدکاظم، (۱۴۱۹ ق)، العروه الوثقی، تحقیق: احمد محسنی سبزواری، قم: دفتر اسلامی.

عاملی (شهید ثانی)، زین الدین بن نورالدین، (۹۵۶ ق)، الروضة البهیة فی شرح اللمعة الدمشقیة، جلد ۱۰، قم: انتشارات داوری

عاملی (شهید ثانی)، زین الدین بن نورالدین، (۱۴۱۳ ق)، مسالک الافهام «شرح بر شرایع محقق»، قم: مؤسسه المعارف الاسلامیة.

عمید زنجانی، عباسعلی. (۱۳۹۳). قواعد فقه، بخش حقوق خصوصی، انتشارات سمت جلد اول، چاپ پنجم

فراهانی، ابوالفضل، نصیرزاده، عبدالمهدی، وطن دوست، مریم، (۱۳۹۶)، حقوق ورزش، تهران: شرکت تضامنی انتشاراتی حتمی و شرکا، چاپ سوم

کاشف، میر محمد و شیدایی، مهدی، (۱۳۹۹)، حقوق و اخلاق ورزشی. تهران: نشر بامداد کتاب، چاپ ششم

گلدوزیان، ایرج، (۱۳۹۵)، حقوق جزای عمومی ایران، تهران: انتشارات وزیری، چاپ چهاردهم

محقق حلی، نجم الدین جعفر بن حسن، (۱۴۰۸ ق)، شرائع الاسلام فی مسائل الحلال و الحرام، قم: مؤسسه اسماعیلیان.

محقق داماد، سیدمصطفی، (۱۳۹۶)، قواعد فقه بخش مدنی. تهران: نشر میزان.

محمدی، ابوالحسن، (۱۴۰۱)، قواعد فقه، انتشارات شابک.

معین، محمد، (۱۳۸۴)، فرهنگ فارسی، تهران: انتشارات آدنا.

موسوی بجنوردی، محمدحسن، (۱۴۱۹ ق)، القواعد الفقهیه، تصحیح مهریزی، قم: الهادی.

نجفی، شیخ محمدحسن. (۱۳۸۹). جواهرالکلام، جلد چهل و دوم، انتشارات دانشگاهی جامعه مدرسین، قم: موسسه نشر اسلامی

نجفی، مرتضی و آهنگری، قربان، (۱۳۹۷)، فقه ورزش، قم: انتشارات زمزم هدایت.

نراقی، ملأ احمد، (۱۳۷۵)، عوائد الایام فی بیان الاحکام و مهمات مسائل الحلال و الحرام، قم: دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه قم.

نوربها، رضا، (۱۳۸۸)، زمینه حقوق جزای عمومی، تهران: انتشارات دادآفرین، چاپ بیست و هفتم

هاشمی شاهرودی، سید محمود، (۱۳۸۹)، فرهنگ فقه مطابق مذهب اهل بیت، قم: مؤسسه دائره المعارف فقه اسلامی.

مقالات

حسینی، سید محمد و اسحاقی، الهام، (۱۳۹۴)، مسئولیت مدنی و کیفری ناشی از فعالیتهای ورزشی. دوفصلنامه علمی- پژوهشی دانش حقوق مدنی، ۴(۱): ۵۵-۶۷.

قلاوندی، کوروش، (۱۳۹۴)، شرایط مسئولیت مربی ورزش رزمی، نخستین کنگره بین المللی جامع حقوق، مرکز همایش های توسعه ایران و تحت حمایت

کاتوزیان، ناصر. (۱۳۷۴). خطای ورزشی و مسئولیت های قانونی ناشی از آن، مجله دانشکده حقوق و علوم سیاسی دانشگاه تهران. ۴۳(۷۸۱): ۳۷-۵۷

نصیری، مصطفی، (۱۳۸۹)، مسئولیت مدنی مربیان آموزش شنا، نشریه: دیدگاه های حقوق قضایی، ۴۹ و ۵۰: ۱۴۰-۱۲۷

نعمتی، لیلا، (۱۳۹۷)، بررسی شرایط و موانع مسئولیت کیفری در امور ورزشی (در پرتو قانون جدید مجازات اسلامی)، مجله رشد آموزش تربیت بدنی، ۶۵: ۳۵-۳۰

نیرومند، نگین و میرزایی، محمدمهدی، (۱۳۹۶)، «تحلیل حوادث ورزشی در بستر مسئولیت کیفری» فصلنامه فقه و حقوق معاصر،

شماره ۵: ۷۱-۸۶

Jurisprudential-legal review of the responsibility of sports coaches with an emphasis on martial sports coaches

Abstract

Exercise is one of the effective educational and moral ways, especially for young people. Exercise strengthens and excels human beings both physically and mentally. Politically and socially, victory in sports fields and campaigns is a useful way to propagate and prove national credibility. With the increasing number of sports operations and the widespread acceptance of sports by people and, consequently, the increase in the rate of injuries during sports, the issue of civil liability in sports is emerging. Among these, martial arts are different from other sports in terms of causing physical injuries due to the many physical conflicts that they have during exercise. The research method in this research is descriptive-analytical, which has been done mainly by using first-hand research sources and reading jurisprudential-legal sources. Martial arts coaches have responsibilities for performing their duties in the field of sports, if they do. If their duties are neglected, they will have civil liability, which may be due to the coach's act or omission. The responsibility of a martial arts instructor is the instructor's obligation to compensate the damage caused to another as a result of his or her act or omission. The purpose of this study is to identify the factors that directly cause the responsibility of martial arts instructors. Therefore, by defining the duties of coaches, the scope and scope of these responsibilities will be determined.

Keywords: Civil liability, coach, martial arts, fault